

Richard Bach – Galeb Jonathan Livingston

Rijetko kada je tako mala, tanka knjižica izazvala toliko bure oduševljenja i toliko negativnih komentara kao ovo djelo. Odmah po objavljivanju postala je hit i prodana je u nekoliko milijuna primjeraka, ali paralelno sa oduševljenjem javljalo se i negodovanje, podsmjehivanje i omalovažavanje „navodne“ dubine poruke djela.

Autor djela je bivši pilot, koji je pretočio sve svoje znanje, oduševljenje i ljubav prema poslu i životu u ovu malu knjižicu, koja vas sigurno neće ostaviti ravnodušnim. Bit ćete prisiljeni svrstati se u jednu od dvije, gore spomenute, vrlo polarizirane skupine. Rijetko tko je u stanju ići „srednjim putem“ kada je u pitanju ova knjiga.

Što je to što izaziva oduševljenje i kontroverznost istovremeno? Knjiga govori o „putu kojim se rjeđe ide“ (Frostovim rječnikom rečeno), o osobnom razvoju jednog mladog galeba koji ima drukčiju viziju sreće i uspjeha od svojih roditelja i svoga jata, što ih neizbježno dovodi u konflikt. Galeb Jonathan ne prihvaća život prosječnog galeba, odbija provoditi dane u potrazi za hranom i pokušava se svakodnevno razvijati u pravcu koji jato ne odobrava. On slijedi devizu: „Prvo snovi a onda svakodnevica“ dok jato inzistira na obrnutoj životnoj politici: „Prvo hrana i svakodnevne obveze a onda snovi“. Tu postaje očito otkuda dolazi konflikt i odakle potiče kontroverznost knjige.

Knjiga, „Galeb Jonathan Livingston“, je sama po sebi jako kratko djelo, od nekih šezdesetak strana, a ukoliko je potrebno dati još sažetiji prikaz knjige, on se može pronaći u Cesarićevoj pjesmi „Oblak“.

OBLAK

U predvečerje, iznenada
Ni od kog iz dubine gledan
Pojavio se ponad grada
Oblak jedan

Vjetar visine ga je njiho
I on je stao da se žari
Al' oči sviju ljudi bijehu
Uprte u zemne stvari.

I svak' je išo svojim putem
Za vlašću, zlatom il' za hljebom
A on - krvareći ljepotu
Svojim nebom

I plovio je sve to više
Ko da se kani dić do Boga
Vjetar visine ga je njiho
Vjetar visine raznio ga. (Dobriša Cesarić)

Pjesma govori o nekome, tko se izdiže iznad svakodnevice, iznad svakodnevnih, profanih stvari i pokušava učiniti i saznati nešto više. Ovaj oblak pokušava sagledati svijet iz drukčije perspektive, pokušava gledati ljudski život u cjelini, u njegovom totalitetu jer, kao što na jednom mjestu kaže galeb Jonathan, „onaj tko leti najviše vidi najdalje“. Pjesma upravo savršeno prepričava sadržaj knjige. „Oblak“ nam donosi i prednosti i mane te ptičje perspektive, užitke i opasnosti koji se kriju na tom, počesto usamljeničkom putovanju.

Ono što oba djela, i pjesma i novela, pokušavaju jest promjena načina gledanja na stvari i preispitivanje kriterija po kojima živimo svoje živote. Dovoljno je usporediti treću strofu pjesme „Oblak“ sa citatom iz „Galeba“ pa da rakurs (kut gledanja) na kome se inzistira u ova dva djela postane jasno vidljiv.

Cesarić kaže:

I svak je išo svojim putem
Za vlašću, zlatom il' za hljebom
A on - krvareći ljepotu
Svojim nebom

Bach kaže:

Većinu galebova ne zanima let, već jelo. A ovog
galeba nije zanimalo jelo, već let. Galeb Jonathan
Livingston najviše je volio letjeti.

Ukoliko se samo malo osvrnemo oko sebe lako je uočiti jednu stvar: Ljudi tako brzo „odrastu“ i prestanu se ponašati i razmišljati kao djeca. To je obično normalna i pozitivna stvar ali često i vrlo tužna, zato što i u odrastanju, kao i u svemu drugom, najčešće pretjeramo. Dječiji i mladenački način razmišljanja, dok oni još potpuno ne „odrastu“ sadrži važnu komponentu čuđenja prema svijetu, iskrenog uživanja u njemu, želje za otkrivanjem novoga, idealizma i povjerenja u vlastite mogućnosti i u svjetliju budućnost, koju će oni sami kreirati. Koliko puta ste čuli razne verzije izjava poput: „Kada narastem napraviti ću ...“, izrečene bez imalo rezervi ili sveprisutnog skepticizma, koji, izgleda, neminovno dolazi s odrastanjem. Sveprisutni utilitarizam i koristoljublje kao da rastu usporedo sa brojem godina na našem kontu tako da se na kraju život i svede na „letenje do hrane i nazad“.

Iznimno je lako proanalizirati stanje u kojem se nalazimo. Dovoljno je sjetiti se kada smo zadnji put učinili nešto što svi drugi smatraju potpuno glupim a što nama pričinjava ogromno zadovoljstvo. Kada smo zadnji put pročitali knjigu samo zbog ljepote čitanja? Kada smo zadnji put čitali ne da zapamtimo neke informacije koje nam trebaju zbog ispita, ocjene ili posla, nego zato da saznamo nešto više o svijetu i našem mjestu u tom svijetu? Kada smo se zadnji put igrali, ne da zabavimo nekoga, nego da uživamo u igri? Ovo su sve pitanja koja bi nam postavio galeb Jonathan Livingston i na koja bi bilo logično da odgovorimo sa: „Jučer.“, „Nedavno“, „Prije par dana.“, a ne, kao što to obično biva, : „Kad' sam bio dijete“, „Kad' sam bio mlad“, „Dok se nisam zaposlio“ itd..Dobra ilustracija idealističkih stavova mladih ljudi i trezvenog, prizemnog stava odraslih sadržana je u razgovoru Jonathana i njegove majke.

Zašto Jone, zašto? – pitala ga je majka. – Zašto ti je toliko teško biti kao ostale ptice iz jata? Prepusti niske letove pelikanima i albatrosima. Što ne jedeš? Sine, sav si kost i perje!

- Nije važno što sam omršavio majko. Hoću samo da znam što mogu u zraku, a što ne, to je sve. Samo to hoću da znam. (s. 12)

Ako već želiš učiti, proučavaj hranu i način kako možeš doći do nje. Nemam ništa protiv tvojih majstorija u zraku, ali znaš i sam da te to neće prehraniti. Ne zaboravi da letimo zato da bi se prehranili. (s. 12)

Sv. Augustin kategorizira čovjeka kao stvorenje koje se nalazi na pola puta između svijeta anđela i svijeta životinja. Anđeoski dio čovjeka je onaj koji teži nebu, koji potiče čovjeka da transcendirira (nadiđe) svoju zemaljsku polovicu i koliko je god to moguće približi se svom superideal, našem maksimumu na zemlji, najboljoj mogućoj inkarnaciji naše osobnosti. Galeb Jonathan inzistira na ovome aspektu naše osobnosti i ne dopušta zemaljskome dijelu da preuzme potpunu kontrolu nad našim životom, što nas nužno dovodi do opsjednutosti tužnom svakodnevicom i, kao što kaže

Jonathan, osuđenosti na neprekidnu potragu za hranom u izmaglici i mraku. Svaka ptica neizbježno mora jesti ali mora i letjeti. Nema ništa loše u „potrazi za hranom“ i bavljenju rutinskim stvarima neophodnim za normalan, svakodnevni život ali tužno je ako u potpunosti zaboravimo „letjeti“, ako

sljedeći zalogaj postane granica našeg osobnog svemira. I onaj augustinovski, viši dio naše osobnosti mora biti zadovoljen jer, ukoliko se zaboravi na njega, s vremenom, ćemo neizbježno dospjeti u nižu kategoriju postojanja, onu između životinja i biljaka, što uopće nije teško zamisliti. Dovoljno je pogledati pažljivo oko sebe i vidjeti ćemo ogroman broj ljudi čiji se život sveo na trokut: hrana, posao i televizor (ili možda Facebook), što neodoljivo podsjeća na gore spomenutu kategoriju opstojnosti.

Većina galebova ne haje da nauči nešto više doli osnove letenja – kako da stigne od obale do hrane i natrag. Jer, većinu galebova ne zanima let, već jelo. A ovog galeba nije zanimalo jelo, već let. Galeb Jonathan Livingston najviše je volio letjeti. (s.10.-11.)

Ili možda još prikladniji citat:

... Jednog ćeš dana, Jonathane Livingstone, shvatiti da se neodgovornost ne isplati. Život je neizvjestan i nesopoznatljiv, a mi smo stvoreni samo da jedemo i da opstanemo što duže možemo. (s. 30)

Jedan od najčešćih prigovora ovoj knjizi je taj da ona, tobože, potiče mlade na neosnovan bunt, na bavljenje ispraznostima, na traženje nekog svog individualnog puta, prebacujući istovremeno mučni posao „skupljanja hrane“ na nekoga drugoga. Međutim, ti neopravdani prigovori nemaju podloge u knjizi, niti u ponašanju galeba Jonathana, nego u lošem iskustvu ljudi sa tobožnjim umjetnicima ili ljudima koji čitav život provedu u oblacima, baveći se, tobože, višim stvarima, koje njihova, po njihovom mišljenju, nerafinirana i neobrazovana okolina ne može razumjeti a samim time ni podupirati. Jonathan ne radi to. On nikada ne dopušta da netko drugi skuplja hranu za njega, iako je jako često gladan. Nitko ne „crnči“ za njega dok se on bavi akrobacijama u zraku i potragom za nebeskim dijelom naše osobnosti. Naprotiv, on je sretan i onda kada je gladan i u tim trenucima je čak ponajviše posvećen svom vježbanju, što je priča proživljena i dokazana toliko puta kroz živote velikih ljudi, koji su proveli veliki dio svog života u oskudici, obrazujući se, napredujući i nadajući se da će doći dan kada će moći zaraditi za život baveći se onim što ih istovremeno i čini sretnim.

Svakim je danom učio sve više. Naučio je da ponirući punom brzinom može dohvatiti vrlo rijetku i ukusnu ribu što se kreće u jatu tri metra ispod površine oceana – više mu nisu bile potrebne ribarske brodice ni ustajali kruh da bi preživio. Naučio je spavati u zraku za dugih noćnih letova, koristeći se vjetrom što je dolazio s kopna i prelazeći tako po dvjesta kilometara od zalaska do izlaska sunca. Vladajući savršeno samim sobom, letio je kroz guste morske magle i penjao se iznad njih, do blistavo vedrog neba... dok su drugi galebovi čepili na zemlji i znali jedino za izmaglicu i kišu... Jonathan je otkrio da su dosada, strah i gnjev glavni razlozi zbog kojih galebovi žive kratko, a budući da se svega toga oslobodio, poživio je zaista dugo i lijepo. (s. 33.-34.)

Jonathanovo inzistiranje na individualnosti zaslužuje još malo pažnje. Latinska izreka „Omnia mea mecum porto“ (Sve svoje nosim sa sobom) možda najbolje ilustrira njegovu životnu filozofiju. Prema njemu, sve što je čovjeku potrebno za sreću, za nesreću, za uspjeh, za neuspjeh je već u nama, jer kao što engleski pjesnik John Milton kaže „svoj raj i svoj pakao već nosimo sa sobom“. Jonathan uvjerava mlade galebove da je anđeoski dio njih, onaj koji ih privlači „letanju“ već u njima, samo moraju dovoljno naporno raditi da ga razviju do te mjere da on postane najmarkantnija crta njihove osobnosti. On smatra da galeb ne može biti sretan ukoliko nije otkrio svoje skrivene talente i ukoliko nije spreman na naporan rad da ih u potpunosti razvije. Jonathan neumorno ističe opasnost da naši talenti ostanu vječno zapreteni u dubinama naše ličnosti zbog opsjednutosti svakodnevnim egzistencijalnim stvarima. Na tom putu razvoja mladi galebovi trebaju pomoć odraslih, pomoć učitelja, pomoć onih koji već nose djelić neba u sebi. Po iskustvu Hesseova Sidharthe, izvanjska pomoć je neophodna ali kroz vrata uspjeha ili neuspjeha, vjere ili nevjere, uvijek prolazimo sami. Nitko ne može vjerovati umjesto nas, nitko ne može vježbati umjesto nas, nitko ne može učiti umjesto nas, nitko ne može biti sretan ili tužan umjesto nas. Upravo ova istina, o čemu svjedoči Jonathan, čini život lijepim, vrijednim življenja i u konačnici pravednim. Kada pogledamo koliko stvari se može kupiti, koliko stvari drugi mogu učiniti umjesto nas ukoliko smo dovoljno bogati da im za to adekvatno platimo, utješna je činjenica da se zadovoljstvo samim sobom, zadovoljstvo svojim životom i osobna sreća ne mogu kupiti. Ipak postoje stvari za koje se moramo osobno potruditi i koje ne možemo prenijeti na druge.

Ovo razmišljanje nas dovodi do jednog zanimljivog aspekta praktičnog korištenja ove male knjižice. Naime, mnogi vrhunski sportaši su koristili i koriste ovu malu knjižicu kao inspiraciju za

najviša sportska dostignuća. Veza između razvoja karijere vrhunskog sportaša, na svjetskoj razini, i principa koje podupire Jonathan će postati očita svakome već nakon prvog čitanja knjige. Samo u ilustrativne svrhe može se izdvojiti sljedeći citat:

Cijelo vaše tijelo, od vrška jednog krila do drugog – Jonathan im je govorio – nije ništa drugo doli vaša misao, u formi koja se može vidjeti. Ne ovladate li svojom misli, ne možete vladati ni svojim tijelom. (s. 70)

I za kraj možda, barem za mene, najbolji i najupečatljiviji dio knjige. To je dio u kojem se Jonathan nakon svoje odiseje, kada je postao majstor letenja i podigao svoju svijest i tijelo na višu razinu, vraća svome jatu. Za vrijeme svog boravka sa ostalim talentiranim i genijalnim galebovima njega stalno vuče želja da prosvijetli i pouči svoje jato, iako je ono sasvim obično, jadno i vrlo prizemno. Tu se vidi paralela sa Isusovim učenjem kada je upitan zašto se druži i zašto poučava grešnike a ne respektabilne, „poštene“ članove društva. On je odgovorio da poučava one kojima je nužno potrebna pouka, a grešnici su upravo ta kategorija.

Kada Jonathan dolazi nazad do svog jata on čini jednu izvanrednu i rijetku stvar. On slijee blizu svog jata i nastavlja živjeti svojim životom, dopuštajući jatu da vidi njegov način života, njegovo znanje i vještinu. Niti u jednom momentu on ne podliježe ispraznim govorima, propovijedima ili dugim objašnjenjima. On svojim životom, svojim primjerom privlači druge galebove, budeći u njima želju da ga imitiraju, da budu poput njega. Galebovi vide da je on sretan, ispunjen, pun života i ljubavi prema drugima i to ih nagoni da ga slijede, da mu se pridruže. Bez ikakvih propovijedi ili velikih riječi. Bez bilo kakve priče, samo živi primjer i djelovanje a poučavanje slijedi tek kada se ostali galebovi dovoljno zainteresiraju i požele potpuno promijeniti svoj život. Kako prekrasan primjer za sve liječnike, svećenike, profesore, državnike, roditelje, stariju braću i sestre. Zamislite kada bi sve ove kategorije ljudi slijedile Jonathanov primjer i poučavale mlade prvenstveno primjerom i životom a ne samo riječima, iza kojih najčešće ne stoji ništa ili vrlo malo.

Jone, ti si nekada bio izopćenik. Zar misliš da će te ptice tvoga jata htjeti saslušati? Znaš li za onu uzrečicu: Onaj tko najviše leti vidi najdalje. Galebovi koje si napustio čuče na zemlji, kriče i bore se među sobom. Oni su tisuću kolometara udaljeni od neba – a ti bi htio da ga odande vide! Jone, pa oni ne mogu vidjeti ni vrškove svojih krila! Ostani ovdje! Pomozi novim galebovima, onima koji su dovoljno visoko da vide ono što želiš pokazati.

Zašto je najteže uvjeriti pticu da je slobodna i da to može sama sebi dokazati, samo ako malo vježba? Zašto je to tako? (s. 85)

Kao i u svemu drugome, konačna istina o nečemu ne postoji, postoji samo naš stav ili interpretacija toga. Općenito je poznato da su francuski enciklopedisti bili među najvećim ateistima na svijetu a svoje ideje su crpili uglavnom iz Biblije, a i najveći sveci su na istom mjestu pronalazili snagu za život i vječnu inspiraciju, što će reći da ukoliko unaprijed želimo u nečemu vidjeti nešto loše to ćemo vjerojatno i pronaći, ali važi i obrnuto. Ukoliko ovoj knjizi pristupite s pozitivnim stavom sigurno je da ćete je poželjeti pročitati više puta i da ćete pronaći mnoštvo stvari koje će obogatiti i vašu osobu i vaš život

B. M.